

VII. KORKÉRDÉSEK. 1869

AZ EGYHÁZ
A
SZABADSÁG LÉGKÖRÉBEN

ÍRTA
KŐHALMY (KLIMSTEIN) JÓZSEF

KIADJA AZ ESZTERGOMI-IRODALMI-EGYLET.

ESZTERGOMBAN,
NYOMATOTT HORÁK EGYED BETŰVEL.

AZ EGYHÁZ A SZABADSÁG LÉGKÖRÉBEN.

I.

Isten, keresztenység, egyház és szabadság — az emberiség boldogító fogalmai!

Mi az Isten?...Keresztenység s letéteménye az egyház mi? . . . Fönségesen méltó tárgyai gondolkozásunknak; most azonban meghatározásai dolgozatom keretén kívül esnek.

A fónnebbi négy fogalom complexumából indulva ki, a „Korkérdések“ rovatában nekem jutott megtisztelő helyet e kor-szerű kérdések fölötti értekezés töltendő be:

Mily sikерrel tenyészik az egyház a szabadság légkörében? — tehát mi a szabadság az egyháznak? — s végre örvendetes odaatalás: a szabadság Amerika földén virágzó szabad egyháznak miként létesült nagyságára.

Körülbelül egy századot kell visszamennünk, hogy datál-hassuk azon eszme mozgalmat, mely az európai öntudatra éb-redt népeket új alakulási phasisokba tereli.

A jog, igazság és szabadság tudata inditja a népeket s la-kitja a társadalmi viszonyokat.

Minden nemű és színezetű mozgalom anyagi vagy szellemi téren: az embert, mint Isten képmását megillető szabadság tel-jes élvezetének ki vívására irányul.

E célra alakulnak át államok, állami intézmények; s ezen alakulások nem maradhatnak befolyás nélkül azon intézményre, melyben az emberek szellemükre, lelkükre nézve képeznek társa-dalmat: az egyházra.

Az ember két világ polgára, szellemié és anyagié, egyház és államé. Ím indokolva van e két intézmény közötti viszony ala-kulása is.

Mellőzve e helyütt, kik ismerték be a szükségletet a világ jelesei között, azon időt jelezem meg, midőn hazánkban először találhatni ily színezetű mozgalom nyomára.

Varda kanonok, a győri káptalannak követe 1843-ban állítólag¹⁾ volt az első ki u. évi országgyűlésen a követek majdnem egyhangú helyeslése között, mély gondolkozást s a viszonyokkal számolni tudó eljárást tanúsítva „s z a b a d o r s z á g o t , s z a b a d v a l l á s t é s s z a b a d e g y h á z a t“ kívánt mindenki számára s így szolt folytatólag beszéde közben: „Óvakodunk vallás dolgában e kényszerítő törvényektől; mert a meggyőződés az emberek legdrágább kincse, s e törvények nemcsak különböző engedelmességet, de benső tiszteletet igényelnek. Az ember két világ polgára, szellemié és anyagié; az egyik külső, másik belső szabadságot igényel; a hol pedig a belső szabadságot kényszer fojtja el, ott- a külső sem állhat fönn. Mondjuk ki tehát, hogy a maga körében minden vallás szabadon mozoghat, nem csak egyesekre, de egyházi községekre is (autonómia); mondjuk ki: h o g y a l k o t m á n y o s s z a b a d o r s z á g b a n a v a l l á s - n a k , a v é l e m é n y n e k i s s z a b a d n a k k e l l l e n n i . R e - l i g i o e s t r é s l i b e r r i m a — mondá már hajdan Lak tan - tius.“

S erre a- egyháznak csakugyan teljes joga van, mert hogy b. E ötvössel szólljak: az egyház s benne a kereszténség szülte a szabadságot,²⁾ különösen az egyéni szabadságot, mely-* ről az ősöknek fogalmuk sem volt. E nagy eszme csak a kereszténség által lett egyetemivé s egész pompájában a rabszolgaság eltörlésében ragyogott, olyannyira, hogy ott a II. században már rabszolgából lett pápa ült sz. Péter székén.

Ha itt a szabadság elvont fogalmának meghatározását keresem, Montalambertel legelfogadhatóbbnak találom, hogy: a s z a b a d s á g a z i g a z s á g o s s á g n a k u r a l m a , inkább z s a r - n o k s á g a . Ha ez áll a mint kell, hogy álljon; akkor a vallásnak, tehát az egyháznak is csakugyan szüksége van a legszélesebb szabadságra éppen az emberiség miatt: mert legyen meg az egyházi szabadság s megjő minden szabadság.

Joga lévén így az embernek, mint az anyagi ország tagjának egyéni szabadságra: jogos a társadalom ebbeli követelése; tehát időszerű is annak tökéletes kivivására irányzott mozgalma.

¹⁾) Horváth Mihály, Williams Roger élete. 1868.

²⁾) „Hol az ur lelke ott a szabadság.“ „Ha az Isten fia megszabadít benneteket (t. i. a büntől) akkor igazán szabadok lesztek.“ Az Üdvözítő evangéliumában.

Joga lévén az embernek mint a szellemi ország tagjának is lelkiössmereti szabadságra: indokolt a vallást illető szabadság követelése is.

Tehát legyen szabad az állam is, az egyház is egymást érintő működésében.

Jól mondja ismét Montalambert¹⁾: „a vallásnak szüksége van szabadságra, a szabadságnak vallásra.“

A vallás az egyházban csak így létesítheti, így fejtheti ki áldásos működését az emberre mint az állam egyik tagjára, csak így vezetheti biztosan jelen s jövő boldogságának elérésére; de viszont a szabadságnak is van szüksége a vallásra, mert a szabad embert vallása őrzi, hogy vissza ne élhessen mások kárára szabadságával.

E körülpontozásokhoz kiegészítésül még kijelentjük: hogy vallási szabadság alatt az egyház azon szabadságát értjük, mely-nél fogva ügyét saját elvei szerint vezetheti s csak az államnak álltalános törvényei alá van helyezve.

Minden támadható vélemény ellenében tiltakozunk előre az ellen is: hogy valaki az egyház foltétlen szabadságának az állam irányában szükségelt követeléséből titkolt vágyakat olvasson ki: nemzeti az állam leriiletén tálra, független egyházak iránt. Mert az isteni hatalom által szabaddá tett egyháznak ismét az egység eszméje annyira lényege, hogy minden kísérlet az ellenkező irányban, a központtól távolodás törvénye szerint gyöngülés, végre szakadással s fölbomlással végződik.

Constatálva hiszem az egyház számára a szabadság szükségességét.

II.

Az imént fölállított. elvont igazságok nyomatékaul most bebizonyítandó tényekkel állok elé megczáfolhatatlanul az amerikai szabad egyház példájából azt, mit talán mint széptíleoriát hajlandók némelyek elismerni: az egyháznak a szabadság lélkörében üdvös tenyésztét.

Midőn egyháizról szólok, mindenkorra kijelentem, mint ka-

¹⁾ „Intérêts Catholiques“ jeles iratában.

tholikus szóllók; tehát azon egyháizról, mely isteni eredetének főssége, jótékonyiséga, örökkévalóságának biztosítéka, s legyözetlen igazságának fölényei által körül öleli az egész földgömböt, átkarolja a roppant vizek által elválasztott continenst: a kát h. e g y h á z r ó l .

„Sehol sem vagyok annyira pápa, monda XVI. Gergely — mint az Egyesült-államokban.“ Mily szép elismerése az amerikai szabad egyház testesült tényének.

Tény az: hogy mig Európában alig van zug, hol nyilvános vagy titkos harcz ne folynék a katholicismus, az egyház, ennek szerkezete ellen úgy a tudomány, mint a szolgalelkü sajtó terén; a politikában, diplomatiában csak úgy mint a törvényhozó testületek csarnokaiban, sőt a trónoknak a keresztenység által eszközölt és szentesített varázs légrében is; — addig Amerikában, a szabadság éltető levegőjében létesült államok teljes mérvű szabadságot nyújtanak a katholici cismusnak azon jogosult reményben, hogy jótékony befolyása alatt legbiztosabban fognak szabad intézményeiknek tartós fönállást biztosíthatni.

Ha működési terünk megszorítva nem volna, kiterjedt ismeretét nyújthatnánk tárgyunk megvilágításához, az Európában rabbilincsekbe vert s össze kinzott: s az amerikai szabad egyház nyújtotta ellentétek összehasonlításában.

A mit Amerika a szabad egyház terén fölmutat; vagy világosabban: amit a szabad egyház a szabad Amerikában prodeál, annak hason mását az egyháztörténelem újkori változatos mezején hiába keressük.

Jól és igazán mondható Montalanbert: Az egyház alapítatása első perczétől mindig nyilt vagy szinlett üldözéssel állt szemben a világi hatalom részéről, s e g y e d ü l s aját e r e j é r e b í z v a ú g y b i l i n c s mint t á m a s z n é l k ü l még nem volt soha.

Csak rövid 100 éve kétezredéves pályáján, hogy ismeri a helyzetet és csak az új világban, hol ép a helyzete oly gyors előhaladást, oly csoda dolgokat tüntet elő, hogy lehetetlen örömtelvezől nem kiáltanunk: I m a s z a E a d m ū k ö d é s r e m e k e !

1634-ben települt le az első kath. gyarmat Potomak partján, a mostani Marylandban Baltimore angol lord vezérlete alatt. Sok küzdelem, hányatottság s némi üldözés miatt még 1774 is oly csekély volt számuk, hogy csak néhány missió állomást képeztek 20 pappal.

17 76-ban a függetlenségért harczoló Északi-államok területén a vallásszabadság elve kimondatott; s itt kezdődik a katli. egyháznak amerikai terjedelme, innét számítva útja valódi diadalmenet.

Maryland bírja most a legvirágzóbb egyházakat; fővárosa Baltimore érsekség lett 1790-ben, s lakossága már akkor a bevándorlások folytán 23,791 nagyrészt katli. 1791-ben már megyei zsinat tartatott itt, melyben a mostani nagyszerű baltimorei basilikának alapja vettetett meg. 1829—49. már 7 zsinat tartatott itt fül szaporodván ez alatta püspökségek 30-ra. 1851-ben, a baltimorei őrei egyház érseke Amerika Prímásának neveztetett ki, joghatósága alatt 6 érseket és 32 püspököt számítván. A kath. hívők száma közel 4,000,000-ra rúgott s mindez alig egy század alatt.

Ma már — 1866-ig bírunk hiteles statisztikai adatokat — hétféle érsekség, 40 püspökség, és 60 apostoli helynökség van fölállítva; ide nem számítva a missió állomásokat.

I. A baltimorei (maga Baltimore 130,000 kath.) érsekséghez tartozik: a) a philadelphiai püspökség 1808-ban alapítva. Számít 110 templomot, 176,000 katholikust 113 lelkészszel.

b) Kichmondipiisp. 1820. fölállítva 25 templom, 10,000 kath.

c) Charlestoni 1820. 25 templom, 8000kath. 16 pappal.

d) Pittsburgi 1850. alapítva, 50,000 katholikussal.

e) Savauaab 8000 kath. 20 templom.

f) Wheelingi és ériéi.

II. Cincinnatii érsekségben:

a) Cincinnati 110,000 hívő, 90 templom, 60 missio állomás.

b) Detroiti püspökség, 1833. al. 85,000 kath. 53 templom, 40 missio állom.

c) Vincennesi. 1840 al. 50,000 kath. 77 templom.

d) Clevelandi, 1847. 55 templ. 40,000 kath. hívő.

e) Covingtoni, f) Ober-Michigan.

III. New-orleansi érsekséghez, mely még múlt században alapítatott tartoznak: New-York 300,000 katholik. Boston 280000 kath. Albany, Brooklyr, Buffaló, Barrington, Hartford, Newark és Portland püspökségek.

V. Oregoni érsekséghez (1846,) Nesquali és Banchonvert vagy Wa11ai-piispökségek.

VI. Sanhousi érsekséghez (1824.) tartoznak: altoni,

chicagói, dubuquei, milvankeei, nachvillei, santa. F e - i, st. Pauli.

VIII. San Francescoi érsekséghez, (1850.) los-ange-losi, morterey megyék.

A virágzást constatáló statistikai adatok terjedtebb leírása kívánatos volna, de tériány miatt ez óhajtásunk kivihetetlen.

Csak még az Egyesült-államok katholicismusának megvilágítására a főnsőbb tan- és nevelő intézetekről és létszámról annyit: hogy egész Amerikában minden ifjúság nevelése és oktatására 157 kath. főnsőbb tanintézet áll berendezve és nagy látogatásnak örvendenek. Es ezek minden a tanszabadság elve mellett az állam iskolák ellenében állanak fönn.

Majd minden kath. tanintézetet a szerzetes rendek tartanak fönn és nevelik föl a kath. ifjúságot a legvégső északtól a déli sarkokig.

Majd minden megyében vannak ezen fölül papnövelde és tanintézetek.

Kilenc kölönféle rendű szerzetesnők, és 12 szinte különféle férfi szerzetes rend működik a tanítás, nevelés és humanitási ténykedés terén mintegy 80 kolostorban.

De honnét az amerikai katholicismus oly roppant mérvű terjedése? mely népek kezelik az alapot, a tömeget, melyből Jézus evangéliuma annyi proselytát csinál?

A szabadság éltető varázsan kiviil az ős angolszász faj az alap, az angol gyarmatosok politikai és vallási intézménye azon lékgör, mely a táperőt nyújtotta.

A XVII. században és előtte különféle üldözött vallás felekezetiek vándoroltak tömegesen Amerikába. Az atlanti tenger partján New-Anglia mély öbleiben kötöttek ki a seót presbyteriánok; Hudson partján a hollandi protestánsok; Pensylvania sikjain a qnakkerek; Potomae partján a katholikusok; déli Karolinában a Francia hugenották és egyebütt az angol puritánok.

Ím ezen 1587—1682-ki kivándorlás képezi az amerikai nép magvát; kik külön külön téren szabályozták magokat, s mert vallási lelkesedés vezette őket a tengeren túlra, — egész létezésükön vallásos jelleg ömlik el.

Az első amerikai gyarmatok tehát többnyire ily vallásuk miatt üldözött angolok, írek, scótök, hollandok, franciák sőt németekből is alakulván: a terület legét, melyen most a vallás oly szabadon virágzik s melyen a katholicismus oly dús aratásokat

nyer — valláossá tették; s maguknak alakítván kormányt, ezt is vallásos elvekre alapították.

Innét van, hogy mai napig is Amerika legdemokratikusabb kormányait a vallásos jelleg oly kitlinöleg díszesítí.

Megerősíti állításomat a hírneves *Tocqueville*, ki Amerika demokraticus intézményeit kiváló figyelemmel tanulmányozta tanulmányait kitűnő művében: „*Democratie en Amerique*”-értékesítette (I. 69.) „Az amerikai polgárisodás két teljesen külön-bözö elemnek köszöní létét, melyek egymás ellen gyakran háborúskodtak ugyan, de melyeket végre megtanultak Amerikában egymásba olvasztani s csodás módon összeegyeíteni; e két elv: „a vallássosság és szabadság szeretete.”

Minden felekezetű történetírók odanyilatkoznak, hogy Amerika mondta ki először s léptette életbe a vallás szabadság elvét; és a marylandi katholikusok örök dicsősége, hogy épp akkor tudtak ily eszmét keresztül vinni, midőn úgy az ó világba mint az új világban is még vallási meggyőződésükért üldöztettek az emberek; mert épp náluk találunk primitív törvényeikben ezen elv életbeléptetésére: „tudva azt, hogy a lelkiismereti kényszer veszélyes eredményeket idézett elő hitdolgában még eddig minden társadalomban; de a béke és nyugalom biztosítása tekintetéből is: e tartományban s lakosoknál — a kölcsönös szeretet úgy kívánván — senkit sem szabad háborgatni és gyalázni vallásában, vagy annak szabad gyakorlatában.”

És a szabadság eme levegőjében bizton remélhető, hogy minden szabaddá tett vallás között azon vallás, melynek legfőbb érdeme és joga van az igazságra, sőt mely joggal az „igaz nevet követeli magának — a katholicismus, rövid időn elfoglalj Amerikában a tért, melyet Európában tőle részben megmondol, ti nul elragadtak; s szabadság zászlója alatt győzedelmeskedendik.

Ez a katholicismus története Amerikában. Minő kilátásai vannak ezekután a katholicismusnak a jövőre nézve itt, a szabadság verőfényében, erre nézve ide iktatom a mély kath. érzelmű világi Montalanbert lapjának, a „Correspondent“nek idevág okadatolt állításait:

„Már fél század óta, a midőn a törvény megszólításainál (kidről) igáját lerázta s átlépte az egyedüli gyarmat határait: katholicismus útja valódi diadalút.

„Ha kitközönyösségre talált volna a katholicismus a több népeknél, mit használandott néki a szabadság? Hitközönyösségek

helyett azonban a katholicismus Amerikában nemcsak mélyen vallásos, de egyszersmind kereszteny népre talált, melynek zöme a protestantismus.

„S terjedési reményeiben nem zavarja-e a protestantismus? Éppen nem, sőt: a protestantismus a régi kaili. törzs egy le-vágott ága. Létét és f önmadaradását positiv és negatív tényezőknek köszön. A negatio, vagyis saját képi protestáns tényezők: az emberi szenvedélyek, melyek e nagy vallási forradalmat előidézték s részében — valljuk be őszintén az igazat — a visz-szaélések és rendetlenségek, melyek helylyel az egyházban elharapóztak. A positiv tényezők: a kath. igazságok, melyeket még e lázadók is megtartottak, mert nem ujjítók csak javítók refor-mátorok akartak lenni.

Ez volt a protestantismus éltető eleme, mely élteté az ágat egy ideig, miután elvágatott a törzstől. A következetesség előbb-utóbb vissza fogja vezetni a protestantismust a katholicismushoz, miután negatív tényezői már nem léteznek és megszűnt ezeknek létoka; napjainkban a reformatio már nem is volna egyéb tör-téneti emléknél, ha nem volna a katholicismusból merített elveken alapult kereszteny vallás.

Es az egyház Amerikában a kereszteny protestanti-s mu-s-sa 1 áll szemközt...!

Érdekes lesz még ismerni egy protestáns lap közléseit em-lített kilátás tekintetéből.

„New-York Tribune“ című protestáns lap az 1866. kath. zsinat alkalmából szóll így: „közel az idő midőn az amerikai szabad államok képessége versenyezni fog az európai államok né-pességi arányával, s akkor mostani terjedését tekintve több lesz Eiszak-Amerikában, sőt egész Amerikában is a kath. hívő és püs-pök, mint a világ bármely országában; s valószínű, hogy nem-sokára számarányuk szerint az első helyet foglalandják el Ame-rika majd minden államaiban, amint számos államban már most is túl nyomók.“

III.

A szabadság, szabad intézmények példány országában az északamerikai Egyesült-államokban, előbeniek után Ítélice, azon vallás melynek mint említők, legtöbb érdeme van az igazságra, mint ezt isteni szerkezete, fónállása s történelme igazolja, mind-

inkább nagyobb és nagyobb térfogatot nyer, emelkedik, virágzik s kezdi absorbeálni magába a többi vallást is.

Lássuk indokolt virágzásának adatok által bebizonyítását.

A kath. egyház életéjét legecclatansab' an bizonyltja, valamint kitérjedettsége mellett is magasztos egységét legbiztosabban főntartja: zsinatai által.

Olvasóimat e tárgyba beavatottaknak föltételezvén, fölmentettnek hiszem magam bár a legrövidebb meghatározások előadásától is.

Értekezésem alapjául a 2 év előtt Amerikában, Maryland fővárosában, Baltimoreban megtartott nagyszerű nemzeti zsinatról írt közleményeket vettetem; és egyszersmind ezen zsinatot legfőbb momentumaiban leirva -- úgyhiszem — practicus bizonyítékait adtam az eddig állítottaknak, ezek az amerikai szabad egyház felvirágzásából kivont következtetések életrevalósága mellé.

1866. Otober 7-én nyílt meg az amerikai kath. egyház nemzeti zsinata oly részvét, fény és pompával, minőt századok óta nem látott a róm. kath. egyház. Elnököt IX. Pius delegátusa Spalding baltimorei érsek s Amerika Prímása; kívüle jelen volt 6 érsek u. m. Mc. Closkey new-yorki érsek kinek csak a fővárosban 375,000 kath. híve van; Odin J. M. new-orleansi; Alemania S. J. san franciscói; Purce 11 J. B. cincinnati-i, Kenrick P. R. san-louisi-i és Blanchett F. N. oregon-city-i és a mexicói érsek. Ezekben kivid 40 megyei püspök; úgy hiszem nem lesz érdektelen név és megye szerinti elősorolásuk: Rosenkranz pompei-poli-i, Hennessy J. dubuquei, Williams bostoni, már 1808-ban 100 templomnak alapítója; Feehan nashevillei, Conruy alboni, P. Lavielle lousvillei; a két utóbbi megye legvirágzóbb és legnepesebb az amerikai államokba;; amannak 1865. már 175 temploma volt, pedig megyéje k 1848. alakult; ebben 90 templom 75000 katholikussal, 160 missió állomással, 600 neveléssel foglalkozó apáczával. Dubuise H. galvestoni, Berot A. savannahi, O'Connell marysviliéi Dönteneck A. M. pittsburgi Wood J. F. philadelphiai, ki mint Manning Angolországban mert convertita, roppant tekintélyel bir a protestánsok előtt; Quinlan mobiléi, Graca J. F. st. pauli, O'Gorman nebraskai, Furland Mc Hartford, Lynch P. N. charlestoni püspök, egész unió legtudományosabb embere; Lunes J. H. fort-maynei, William Ede natlichezi, Duggan James chicagói, Bacon D. J. portlandi, Baraga F. marquettei, az indiánok apostola melléknévvel,

kik közöl maga már 25,000 keresztelt. Martia A, nachitochesi, Amat J. mofljerei, 11 ay 1 ey S. newarki, Karéi coringtoni, Longhlin brooklyn, De Goerbriand J. barlmgtoni, Lamy L. B. santa-féi, Mr. Gill riclimondi, De St. Falais M. vineennesi, Demers banconversi, ki 6000 angol mértföld távolról jött a zsinatra. Timon buffalói, Rappe a clevelandi, B 1 anchett. resquali-i, Henni J. M. milvankee kinek megyéje a legtudományosabb papokról bires. 300 temploma van, sok kolostora s iskolája. Lefevre detroit, Webian Ricliard weblin-gi. — Ezen kívül 40 apostoli lielynök legtöbbnyire nevezetes s a legtevékenyebb missionariusokból. Küztiik kiemeltetik P. Wениnger F. X az amerikai németek apostola; ki mint a baltimorei zsinatról értekező¹⁾ állítja, ezreket és ezreket nyert meg már a kath. vallásnak s ki ezen bámulatos apostoli munkájának történeti adatait évenkint szerényen de okadatolt, ékes szállással írja „Berichte dér I. epoldinen Stiftung“ czimű bécsi füzetekben.

Nagy számmal voltak az egyházi zsinat kiegészítő egyébb tényezők is jelen. A theologusok száma 100 felül. E zsinat mint fönnidéztem író mondja, inig egryszt fönseges képet nyújtá a szellemi erőnek, melyet az uj világ katholicismusa néhány évtized alatt kifejt: egyszersmind magasztos bizonyitéka annak, mily tiszteletben részesül a kath. vallás az amerikai civilisált. népnél.

E zsinat — irja a „Neiv-York Tribüné“ legelterjedtebb protestáns lap — méltó arra, hogy az E. államok minden vallás felekezetű polgárának érdeklödését kiérdemelje. Azon egyház, melynek e zsinat nagyszerű képviselete, roppant haladást tesz országunkban. Csak 79 éves nemzeti létünk még, s már 47 püspököt bir fölmutatni ugyannyi kiterjedt egyh. megyével; papjai 30-ról 3000-re szaporodtak; híveik száma a 4 milliót messze túlhaladja. Oly szám ez uraim, melyet a methodistákat kivéve egy vallásfelekezet sem képes államainkban fölmutatni; ez azon egyház, mely nem messze az idő — midőn az első állást fogja kivivni Amerika összes államaiban. De más szempontból is nevezetes a baltimorei zsinat. A vallásszabadság és „szabad egyház a szabad államban“ elv életbeléptetésének tényét ünnepeljük benne. A legkorlátlanabb szabadsággal jöttek össze a messze dél és észak, kelet és nyugat püspökei és papjai. A Congressus vagy egyes államok hatóságára bejelentését sem követelheték

¹⁾ „Das Concilium in Baltimore“ 7—21. Oct. 1860. Ein Bild aus America von A. Niedermayer. Frankfurt. 1867. 18 lap.

a zsinat tartásnak. A tárgyalások szabadon folytak, a tárgyalásokért garantia nem követeltetik az állam részéről, sőt a legfölsőbb felügyeleti jog sem látszott érvényesíttetni.“ stb.

Ezen örvendetes a valódi szabadsághoz mért protestáns hírلapi tudósításhoz függesztjük még a baltimorei protestáns „Gassette“ lap nyilatkozatát szintén a zsinat alkalmából az amerikai rom. kath. klérus hazafiságáról, föndicsért "Weninger néhány szavait: „Ez azon papság — úgymond — mely csekély kivétellel a rémes emlékű polgáriábonban megőrizte kezét polgár vér n-tásától. 0 hatalmát csak az evangélium és a szeretet tanítása áltál gyakorolta stb. Azért tiszтели most mindenki kivétel nélkül ezen egyházat és papjait, melyeket csak néhány évtized előtt is még sokan megvetettek; ez egyház, melynek ilyenek papjai, méltó képviselője az isteid igazságoknak, így indokolt is roppant virágzása. A római egyháztörténelem nagyszerű annáleseiben nincs szébb lap, fontosabb oldal, mint melyen az amerikai szabad államok kath. papjainak férfinasság a s függ etlen sége a hatalom kerecsengtetesei valamint kényszere ellenében — van följegyezve a közelmúlt roppant polgárháború alkalmából.“

Nagyszerűségében megható volt a zsinat megnyíltának napján a fénypompában úszó menet, midőn a megváltás nagyszerű jele a kereszt után a baltimorei növendékpapok beláthatlan sora húzódott fehér rochetumokba; utánnuk 120 fölszentln pap fényes ornatusokban. Ezeket követték az apostoli helynökök, szerzetes főnökök és missiouriariusok; utánnuk 40 püspök infula és püspökbottal ragyogó palástokban, követték őket az érsekek s végre teljes s legfényesebb segédlettel a zsinat elnöke, a baltimorei érsek. Megható volt látni a ragyogó infulák és pastorálék erdejét, melyek mindegyike egy egy terjedt egyházmegyét képviselt. A templomba csak legválogatottabb közönség bocsáttatott be a roppant sokaságból, mely 30,000-re tehető.

Az amerikai egyház e fényes képviseletének menete oly bejövöést hagyott, hogy az amerikai lapok kivétel nélkül sőt az angolok is minden ilyenmű fölöttinek jeleztek. Olvasható volt az amerikaiak arczán, hogy minden mit ők a rom. kath. egyház méltsága, fönsége és tekintetéből olvastak, s már régmúlt és elenyészett dolgoknak tekintettek „tempi passati“ kedélyes élczzel jelelve — s szemeik előtt most egyszerre mint egy újra föltámadva elterül — nagy mérvű meglepetést okoz; a kiváncsiak roppant tömege között láthatók voltak tekintélyes és gondolkozó fők,

kiknek homlokán elárulta magát e belsőleg ápolt gondolat: valljon nem ezen egyházé az, mely ereje és tekintélyében mindenben és mindenütt így megifjulni képes? nem ez e az, melyet Krisztus alapított s melynek rendithetlen fönállását az idők végéig megjövendölte. “

Baltimore — hogy a zsinatról tovább szólunk — az amerikai katholikusok által amerikai Rómanak neveztetik; ez Amerikának rangra 3-ik városa s a kath. egyház központja, sión a. Lakossága majdnem 300,000 többnyire katholikusok; gyönyörű basilikával, nagy papnevelő intézettel és nyilvános könyvtárral; iskolái az amerikai államokban legkitűnőbbek, tantigye virágzásban. Van kath. egyeteme, ugyan ily nőnevelő intézete „academics for young ladies“ a „Massonyunkról” czimzett apáczák vezetése alatt.

De rajzoljuk már a zsinat lefolyását. minden tekintetben legnagyobbsszerű s legfényesebb vallási gyülekezetnek mondattik Amerikában. A zsinati tárgyalásban az ügyrendre befolyással volt Barnabó bibornoknak, a propaganda fiidei elnökének IX. Pius ű szentsége megbízásából a baltimorei érsekhez küldött leirata, melyben a zsinat tárgyai közé ajánlatitak: az egyházi fegyelemnek az unió minden megyéjében létesítendő lehető egysége; a kath. érdekek kifejtése s létesítése; a nagy polgárháború, káros erkölcsi maradványainak lehető gyors gyógyítása; a néger ügynek lelkismeretes fölkörolása; ünnepek és böjtök rendezése; az egyházi vagyon biztosítása; különös figyelmébe jánlatatik az amerikai püspöki karnak ismételte a néger ügy, hogy ezen egyenjogositott szerencsétlenek a kér. hit és erkölcsök j téteményei által az egyház kebelébe mielőbb vezetessének; új püspökségek alapítása iránti tárgyalások stb.

Ezek s némely belkérdések voltak ezen nevezetes az amerikai egyház kétségbe vonhatlan virágzását tanúsító zsinat tárgyai. Sajnáljuk, hogy az eredeti végzések még nincsenek rendelkezésünkre.

Az ügymenet következő volt: a theologusok számos bizottságokra, szakosztályokba rendeztettek egy-egy püspök elnökkéletre alatt; a tárgyalások előtt a themák kinyomatva szétosztattak. A theologusok véleménye és tanácsai jegyzőkönyvileg félvétettek s azután a püspökök magán üléseiben ismét előterjesztettek, hogy értékesítethessenek. minden tárgy meghánya a először a theologusokból alakult osztályokba került, innét átment a püspökök magán üléseibe, végre a nyilvános zsinati ülésekben a baltimorei

basilikában, hol ismét a zsinat minden tagjai együtt voltak s veygesen tanácskoztak. Itt mindig a baltimorei érsek elnökölt a püspökök a szentélyben, a theologusok a hajóban foglalván helyet. Itt az osztályok a püspöki magán üléseik jegyzőkönyvei felolviktattak újra s az általános tanácskozások kezdete előtt az illető osztályok emberei még egyszer felszól litta ttak véleményeiknek nyílt, leplezetlen szabad előadására.

Következett az átalános tárgyalás.

Jellemző a zsinatot: roppant szorgalom kifejtés, erő és tan 1 mány, korlátlan szólás szabadság.

Meghatók a zsinat tartama alatt mondott sz. beszéd-kivonatok, lélekemelők a protestáns nyitatkozatok e zsinat befolyásáról. annak jellemzéséről, a katli. hierarchia ily nagyszerű repreäsentációjának értelméből, melyeket térhány miatt mellőzünk; föntarfuk mégis magunknak azon alkalomra, ha netán valami körül mény tárgyunk bővebb kifejtését tenné kívánatossá.

Az Egyesült-államok elnöke Johnson ez ünnepélyess geknél kétszer jelen volt, s a legnagyobb figyelemmel kísérte katli. egyház virágzásának bizonyítékait. Az összes amerikai sajtó az egész zsinatról, indokai és szellemiéről legmelegebben nyilatkozott. Valóban sokat, igen sokat tanulhatnánk a szabadság első rendű hősei az északamerikaiaktól!

IV.

Hogy az amerikai, óriásikig emelkedő világhatalmasság kebelében oly szépen terjed és virágzik, s protestáns nyilatkozatok szeli tis, legközelebb az első helyet foglalandja el akatliocismus, - Európában örvendetes tudomásul veszszük; de ebből egyszersmin azt látjuk s egyéb adatokból be is bizonyíthatjuk: hogy a sza ad egyház Amerika szabad földén nem csupán öndicsőségére emelkedik, hanem az állam javát másod rendben roppantul előmozdítja, a tudományok, ipar és művészet emelése, valamint a közerkölcsiség terjesztése által. Biztosít erről roppant terjedése s az állam elismerése; mely midőn az egyházat sem nem alapítja annál kevésbé protegálja, sőt magát a beavatkozásra illetéktelennek nyilvánítja: ennek gyarapodását elősegíti, még erről röviden.

Montalanbert állítja, hogy Amerikában a vallásszabadság kimondott elve csakugyan nem fierio, Amerika nem mondja: én megengedem, eltűrom minden vallás gyakorlatát; mert

a megengedés elidegeníthetlen jogra mutat; az engedély jog a pedig föltételezi az eltiltás jogát is. Amerika tagadja, hogy van jog a tekintetben. És így a szellemi hatalomnak, mely a vallás lényege, szabad tevékenységet enged, elismerni föltétlen függetlenségét mind a jelenben, mind a jövőben.

Midőn 1783-ban Marylandján az első püspökség fölállítatta, s arról volt szó, hogy a római cancellaria az állam elnökségét ezíránt — szem előtt tartva a más kormányokkal szemben követett diplomatai udvariasság külsőségeit — udvariasan megkereste volna, a congressusi válasz ez volt: „A congressusnak nincs mondanivalója e tekintetben, tudva azt miszerint a vallási tárgyak határkörén kívül esnek.”¹⁾

Ezóta 47 püspökség, 60 apostoli lielynökség van fölállítva, mely gyarapodást Amerika örömmel nézi. Ím az állam részéről fölállított illetéktelen ségi elvben adott szabadság az egyházra mily üdvösnek bizonyul be.

Az egyháznak, a katolicizmusnak, az evangélium szellemében működő vallásosságnak s az egyház összes intézményéinél, nincs, nem lehet kárára az igazi szabadság. Kincs annak szüksége sem kedvezményekre, sem kiváltságokra; csak életrevalósága és isteni küldetése ki fej thetésén e k föl tétien szabadságára!

„Menjetek az egész világra” „hirdessétek az evangeliumpot minden nemzeteknek” — az apostoloknak, s bennük i; z egyháznak adott, e nagyszerű miszió, nézetem szerint csak is igy létezhet; csak igy remélhető egyszersmind egykor a nagy szerű jóslat az egyetemes egy pásztorról; csak igy lesz az édes Üdvözítő keresztnysége a világ királynőjévé! E nélkül öcsak arany békóba vert rabnő; nyög és sínlík a védői által reárakott, bár értékes, de szabadságában korlátoló békók alatt.

S ez így jelenleg kitünőleg csak a szabad Amerikában van! Egyetlen lap ez az egyház történelemben, mely vajha egy másik korszakról Irandó kötet alapja lehetne! . . .

De talán Amerikában azért létezhetik sőt szükségeltetik ily föltétlen szabadság az egyház számára; mert az állam csak politikai tiszteletet tanúsít a vallás irányában; különben pedig min-

¹⁾ „Catholic church in the limited States.” Henry de Courey.

den vallás iránt személyes megvetéssel van s tökéletes atheismusa mellett politikai okokból tűri, illetőleg ignorálja a vallásokat?

Az eztállítót az Egyesült-államok congressusának s az amerikai köztársasági államok alaptörvényeiknek közelebbi tanulmányozására utalom: hogy meggyőződjék arról, miszerint Amerika társadalmi érdekek tekintetéből, nagyon jól tudja azt, mi a vallás s mi irányában a kormányok kötelessége; de mást szt arról is, hogy Amerika kormánya úgyszíván kiválóan dicse kedlietik azon szerencsével , hogy minden kormányok kö (itt legvalásosabbjellemű anélkül, hogy állam vallása volna.

Idézhetnék itt ivszámra bizonyítékokat e tekintésben, mel) ek kezemnél vannak, de csupán szélesebb keretű dolgozatokba: volnának alkalmazhatók.

Föntartom ezek alkalmazását is. A vallás szabaddá tételenek elve ellen fölhozatik az is, hogy ez esetben nem lévén z államnak beavatkozási joga, minden vallás szabadon hirdethetné tanait s így merő hittani viszályok árasztanák el a társadalmat vagy vallástalanság nyomorítaná el a kedélyeket s tenné tönkre sziveket. Ezen ellenvetésre is elég az amerikai társadalom példájára utalás, hol mint Laboula i francia tudós mondja: „a hit tanagyűlölet eltűnt, a kereszteny szellem gyarapodott; a: állam— mi csak elvont forgalom — nem vegyük többé az egyház dolgaiba, de a társadalmat, mely élő lény minden kább áthatja a kereszteny szellem.“

Azok ellenvetése meg éppen nélkülözi az alapot, kik a szabad egyház kétsége vonhatlan eredményeit elismerik az amerikai társad Imákat az európaiakkal ellentétbe helyezik; s mi ott kivihető volt, és dús sikерrel: itt tekintetbe véve társadalunk alapjait meg sem kisérhetőnek állítják.

Erre Horváth Mihály a 1 állítom, mit különben dolgozatom is több helyütt előtűntet — hogy a mi különbség a két társadalom között létezik, az közvetve vagy közvetlen e csodálatos termékenységit elv alkalmazásának áldásos következménye.

V e g s z ó .

Nyugodtan teszem le tollamat; de végszóul még némi eket.

Talán többen némi idegenkedést fognak e sorok olvasta után

érezni s a szabad amerikai egyházi állapotok rajzában szabadelvűen hangzó „szabad egyház a szabad államban“ féle elvnek kódolást gyanúsnak tartandják. minden az applicatiótól fiagg. Ha csakugyan jól gyanítók eme idegenkedést, nem csoda; mert hisz közel állunk még az állami gyámkodás képzelt jótéteményeivel vettének tudatát hoz, és az enopai hübérrendszer maradványaiiból is még nagyon nagyon nehéz a kibontakozás z egyéni és lelkiismereti szabadság jogaihoz; de uraim, — s ennek megszivlelését szivemből ajánlhatom — az amerikai szabad egyház gyors emelkedése s roppant virágzása egyrészről; az állami gyámkodás által rингatott, de siró európai catholicismus másrészről: oly két komoly valóság, mely az illusiókat kell, hogy oszlassa.

Minden vallásos kebel, kell hogy örvendve vegye tudomásul az egyház eme fönséges, áldásos hatású szabadságát Amerikában, s őszintén üdvözölje az emberiség történelmében azon korszakot, mely kezdi az egyházt jogos szabadságába helyezni, nem mások, hanem egy elv ereje által odahelyezve.

Kell egyszersmind, hogy lelkesüljünk ez irányban már csak azt is, mert látjuk: hogy az óriási mű, az amerikai egyes államokban ily szerencsésen fejtetik meg a fontos és nehéz, sok nagy elmét f glalkodtatott talány: mily viszonnyban legyen egymás-sal a vallási — szellemi, lelki, — ésa polgári — anyagi — hatalom; tehát: az egyház és állam.

„Vajha itt volna már az idő, — legyen közös óhajunk Herzeg Prímásunk e kifejezett kiváralma — „midőn a magyar katholikus egyház is, a vallás szabadság ősi elvének szellemében törvényes függetlenségét és itonomiáját az állammal szemben biztosítsa s oncret alapra fektesse.“¹⁾)

¹⁾) Gróf Zichy Jenőhöz Sept. 4. 1868.